

ZÁVĚR

Zrušení obchodních společností je nejen dnes nedílnou součástí obchodního života. Společnosti vznikají a zanikají stejně, jako se lidé rodí a umírají. Právní úprava zrušení obchodních společností je významná nejen pro společnosti samé, ale také pro jiné právnické osoby, na jejichž zrušení se právě zrušení obchodních společností užije přiměřeně.

Český právní řád umožňuje společnostem, aby zvolily mezi dvěma způsoby zrušení – s právním nástupcem a bez právního nástupce s likvidací majetku společnosti. Určitým krajním řešením, které stojí mimo institut zrušení společností je konkurz, kterým dochází též k „likvidaci“ majetku společnosti, avšak vzhledem k předlužení takové společnosti a nedostatku jejích finančních prostředků k uspokojení všech věřitelů, je zákonem stanoven zvláštní postup, který má zabezpečit pokud možno rovné postavení věřitelů a jejich co největší uspokojení. Konkurz tak likvidaci společnosti nahrazuje v kvalifikovaných případech. Po provedeném konkurzu dochází ke zrušení společnosti a jejímu následnému zániku. V závislosti na existenci majetku společnosti se provede či neprovede jeho likvidace.

Právní skutečnosti, na základě nichž dochází ke zrušení společnosti, jsou vyjmenovány taxativně obchodním zákoníkem. Jedná se o právní události (zejména uplynutí doby či dosažení účelu) či právní úkony (rozhodnutí společníků či soudu). Obchodní zákoník tyto právní skutečnosti – důvody, na základě nichž je společnost zrušena – stanoví jednak obecně pro všechny obchodní společnosti jednotně, jednak obsahuje zvláštní ustanovení pro jednotlivé obchodní společnosti, které vycházejí z jejich specifických rysů.

Zrušení společnosti z rozhodnutí soudu má sankční a nápravný charakter. Soud může ke zrušení společnosti přistoupit jen z určitých důvodů, spočívajících zejména v porušování povinností společnosti či jejích společníků, zániku předpokladů existence společnosti či z důvodu, že společnost je „mrtvá“, přičemž následuje vždy likvidace majetku společnosti. Ostatní důvody zrušení jsou výrazem soukromoprávního charakteru obchodních společností. Společníci mohou vyjádřit rozhodnutí zrušit společnost buď

dopředu (stanovením důvodů zrušení ve společenské smlouvě) či ad hoc usnesením o zrušení společnosti. Disociační usnesení je jediným důvodem, na základě něhož lze společnost zrušit s právním nástupcem.

Likvidace, jakožto jeden ze způsobů zrušení obchodní společnosti, je základním a subsidiárním způsobem zrušení společnosti. Pokud není v zákoně stanoveno jinak, zrušuje se společnost s likvidací vždy. Účelem likvidace je vypořádání majetkových vztahů společnosti, aby mohla být bez zanechání následků na třetích osobách vymazána. Přesný postup likvidace není zákonem stanoven, jsou stanoveny jen určité povinnosti, které musí likvidátor, jakožto osoba provádějící likvidaci společnosti a osoba odpovědná za její řádný průběh, v průběhu likvidace vykonat. Tyto povinnosti ve vztahu k likvidaci jsou dány zejména v počáteční a konečné fázi likvidace. V ostatním je postup likvidace ponechán na likvidátorovi a jeho uvážení.

Proces likvidace je v zásadě stejný pro všechny obchodní společnosti. Určité výjimky stanovené zákonem jsou důsledkem zvláštních rysů jednotlivých obchodních společností a rozdíly tak lze spatřovat zvláště mezi společnostmi osobními a kapitálovými.

Vlastní likvidaci provádí likvidátor, bez něj je likvidace společnosti nemožná. Likvidátor je zvláštním orgánem společnosti, kterého jmenuje ten, kdo o likvidaci rozhodl. Jistotou, že bude funkce likvidátora obsazena, je jeho jmenování soudem v případě, není-li jmenován podle předchozí věty. V průběhu likvidace likvidátor jedná za společnost, která může činit jen úkony nezbytné k provedení likvidace. Jednatelské oprávnění statutárního orgánu je suspendováno, statutární orgán však existuje nadále a povinnost obsazovat místa v tomto orgánu společnosti trvá.

Nejdůležitější fází likvidace společnosti je zpeněžení jejího majetku a uspokojení věřitelů společnosti. Této fázi likvidace obchodní zákoník věnuje také nejvíce prostoru. Zpeněžením majetku by mělo být dosaženo co největších finančních prostředků a z nich následně uspokojeni všichni známí věřitelé. Pořadí vyplácení věřitelů není stanoveno s ohledem na předpoklad, že by se mělo dostat na všechny. Přednostní právo mají jen zaměstnanci společnosti. Pokud zbude po vypořádání pohledávek věřitelů nějaký majetek, stává se předmětem rozdělení mezi společníky společnosti podle stanovených pravidel. Likvidátor vyčíslí sumu, která připadá na jednotlivé společníky a likvidační zůstatek jim dle toho rozdělí.

Rozdělením likvidačního zůstatku likvidace končí a likvidátor je povinen podat návrh na výmaz společnosti z obchodního rejstříku. Výmazem z obchodního rejstříku společnost zaniká. V souvislosti se zánikem společnosti vyvstává otázka, zda je možné obchodní společnost vymazat z obchodního rejstříku, pokud je účastníkem neskončeného soudního sporu. Názory na tuto problematiku se různí. Domnívám se, že by těmto společnostem nemělo být umožněno, aby zanikly, naopak jejich formální existence po ukončení likvidace nebude mít zásadní dopad na nikoho ze zúčastněných, a proto by mělo být umožněno třetím osobám dovést soudní spor, který vůči společnosti vedou do konce.

Jestliže se po ukončení likvidace objeví dosud neznámý majetek společnosti, může být likvidace v zájmu jeho vypořádání obnovena. Naopak zjištění dalších závazků společnosti, tedy dalších věřitelů společnosti, důvodem obnovy likvidace není. Věřitelé, kteří nebyli uspokojeni v průběhu likvidace, se mohou domáhat uspokojení svých pohledávek na společnících z titulu jejich ručení. Dle mého názoru je toto nejproblematictější záležitost celé likvidace obchodních společností. Na rozdíl od sporných pohledávek uplatňovaných soudní cestou za existence společnosti, vznikají tyto pohledávky až po zániku společnosti.

Ručení společníků je někdy zcela nedostatečné zejména ke krytí pohledávek vůči společnosti vzniklých v budoucnu. Obchodní společnosti vystupují v celé řadě podnikatelských aktivit, z nichž vznikají nejen závazky obchodněprávní, ale též občanskoprávní. Uzavírají jak smlouvy, jejichž předmětem jsou plnění v hodnotách milionů, tak smlouvy spotřebitelské, z nichž zpravidla vyplývají plnění o několik řádů nižší. Pohledávky, které společnosti mohou vzniknout v budoucnu z takovýchto smluv, mají nejčastěji charakter práv z odpovědnosti za vady či ze způsobené škody.

Některé společnosti na skulinu v právní úpravě hřeší opakovaným zakládáním a následnou likvidací společností účelově vzniklých k samostatným projektům. Nejznámějším příkladem mohou být developerské společnosti, často akciové společnosti, které zakládají dceřiné společnosti s ručením omezeným a tyto uzavírají kupní smlouvy na jimi postavené nemovitosti. Jakmile „prodají vše, co postavili“ společnost zruší v likvidaci. Zisk z prodeje získá mateřská společnost, podíly na likvidačním zůstatku se rovnají nule, tudíž není nikdo, po kom by kupující mohly uplatňovat své pohledávky. Často před

ukončením likvidace neproběhne ani záruční doba, což způsobuje kupujícím nemalé problémy.

Právě společnosti s ručením omezeným se k těmto účelům hodí nejlépe. Společníci ručí za závazky společnosti omezeně a společnosti s ručením omezeným je poměrně snadné založit i zlikvidovat.

I z toho hlediska jsou likvidace společností vnímány jako negativní jev svědčící o neúspěchu podnikání. Likvidace společností nejsou však jen prostředkem k ukončení podnikání společností, které na trhu neuspěly, ale jsou všeobecným prostředkem zrušení společností, i těch, které prosperují. Ekonomický prospěch přinesený likvidací může být pro společníky totiž větším přínosem, nežli další existence společnosti. Likvidace společnosti neznamena její úpadek, odlišuje se od insolvenčního řízení v mnoha směrech.

Likvidace přináší střet dvou protichůdných zájmů – na jedné straně stojí věřitelé společnosti, do jejichž práv likvidace zasahuje, na straně druhé je zájem na pružném fungování trhu spolu se zájmem na tom, aby existovaly jen „funkční“ společnosti a zájem společníků likvidované společnosti na co největším podílu na likvidačním zůstatku.

Je těžké tento spor vyřešit. Na příkladu developerských společností je vidět, že by právní úpravě neuškodilo, kdyby více chránila třetí osoby, na druhou stranu je téměř nemožné nalézt takové prostředky zajištění budoucích nároků věřitelů (existující pohledávky jsou zpravidla uspokojeny v likvidaci samé), které by neznamenal např. prodloužení likvidace, zpomalení ekonomiky, nebo další zatěžování soudnictví.

Na závěr bych ráda zmínila, jak řeší likvidace společností připravovaný nový obchodní zákoník.⁹⁸ Autoři návrhu zvolili zcela opačnou koncepci, když úpravu likvidací ponechali občanskému zákoníku a v obchodním zákoníku jsou upraveny odchylky, popř. je úprava jen doplněna. Z důvodové zprávy se také dočteme, že ručení společníků za dluhy společnosti po jejím zániku (s předchozí likvidací) zůstává nezměněno.⁹⁹

⁹⁸ Text paragrafovaného znění přístupný z <http://diskuse.juristic.cz/480557/clanek/legislativa>.

⁹⁹ Ministerstvo spravedlnosti na svém portálu uvádí: „V souvislosti s komplexní úpravou občanského zákoníku nebudou do obchodního zákona převzata ustanovení o likvidaci a zániku společnosti, ani valná většina ustanovení o jejím zrušení. Zákon tak stanoví jen drobná doplnění.“ (<http://portal.justice.cz/ms/ms.aspx?o=23&j=33&k=381&d=11551>).

Přes popsaná úskalí současné právní úpravy zrušení společností s likvidací, ji pokládám za vyhovující dnešní společnosti. Uvidíme, co přinese připravovaná rekodifikace soukromého práva.